

ISSN: 2158-7051

INTERNATIONAL
JOURNAL OF
RUSSIAN STUDIES

ISSUE NO. 4 (2015/1)

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’DE RUSÇA ÖĞRENİMİNİN TARİHİ TEMELLERİ VE EĞİTİM İLİŞKİLERİ

HASAN KARACAN*

Summary

The Russian language first appears in the Ottoman period life in the history of Turkey. Education in the Russian language first appeared in the madrasas, and later in the military institutions, and then in the fields of medicine, law and commerce. Before the proclamation of the Republic, the Russian language had been taught in official state institutions; after the declaration of the Republic (1923), the first Department of Russian Language and Literature was established in the Faculty of Language, History and Geography in 1936 by Mustafa Kemal Atatürk. Educational relations between the Republic of Turkey and the Soviet Union contributed greatly to the study of the Russian language. The evolving relationship between Turkey and Russia the last quarter of the 20th century led to the opening of departments of Russian Language and Literature in many universities, and Russian has been taught in schools that are part of the national education system since 2005.

Key Words: Russian Language, Turkey, Russian in Ottoman State, Russian Literature, Russian Departments, Russian in Turkey, Relation Of Turkey and Russia, Russian Education.

Avrasya’da konuşulan ve Slav dilleri arasında en yaygın olan Rusça bir Hint-Avrupa dilidir. 20. yüzyılın politik olarak önemli dili olan Rusça aynı zamanda da Birleşmiş Milletler’in resmi dilidir. Türkiye’de Rusça öğrenimini tarihsel süzgeçten geçirdiğimizde bunun iki ülke arasındaki eğitim ilişkileri ile birebir örtüştüğü görülecektir. Bugün Türkiye’de Rus dili çok önemli bir yer tutmaktadır. Bunun başlıca sebepleri arasında iki ülke arasındaki olumlu ilişkilerin her alanda (ekonomi, kültür, turizm, eğitim, askeri v.b.) gelişmesini gösterebiliriz. Cumhuriyet öncesi, yani Osmanlı döneminde 1669’dan 1820 yılına kadar dış ilişkilerde genelde çevirmenlerden yararlanılmıştır. Bu çevirmenler

genelde İstanbul - Fenerli Rumlardan oluşmuştur.^[1]

Ruşçanın Türkiye'deki güncel durumuna geçmeden önce tarihi seyrini bilmekte yarar vardır. Rusçanın ilk olarak 18. yüzyılda bazı medreselerde öğretildiği görülmektedir. Osmanlı döneminde pek çok medrese çeşidi olduğu ve diğer farklı dillerin yanında Rusçanın sadece *İptida-i Dahil* medreseleri ile *Sahn*** medreselerinde ders olarak okutulduğu anlaşılmaktadır.^[2] Ancak nasıl, neden ve hangi amaçla yer aldığı belirtilmemektedir.

Rusya'nın, özellikle Çar I. Petro'nun gerçekleştirdiği reformlardan sonra 18. ve 19. yüzyıllarda hızla gelişmesi ve Osmanlı'nın üç cephede sınır komşusu olması, ayrıca Rusçanın askeri alanda öneminin giderek artmasından dolayı, Rusça öğretimi 1882 yılında resmi olarak önce askeri kurum olan *Mekteb-i Fünun-u Harbiye-i Şahane*'de 3 yıl süren eğitim süresince her yıl öğretilmesi planlanarak başlanmıştır. Rus dili, diğer farklı dillerle beraber 1888'e kadar kesintisiz her yıl birinci sınıftan üçüncü sınıfın sonuna kadar öğretilmiştir.^[3] Böylelikle Rusça, Cumhuriyet dönemi öncesinde resmi olarak ilk defa askeri okullar aracılığıyla kabul edilmiş olduğu görülmektedir. Bu tarihlerden önce Rusya ile ilişkiler hiç olmamış mıdır, ya da iki ülke arasındaki haberleşmeler gerçekleşmemiş midir, gerçekleşmişse bu nasıl olmuştur şeklinde sorular akli meşgul edebilir. Bu tarihlerden önce, iki ülke arasındaki iletişimi Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan fenerli Rumlar sağlardı. Tercüme işlerini yapan memurlar tamamen Rumlar, Ermeniler ve Musevilerden oluşmakta idi. Osmanlı Rusya arasındaki tercüme işlerine bakan Rumlar zamanla tercüme işlerinde kasti olarak yanlışlıklar yapmaları üzerine Rusça öğretimi okullara girmiştir. Meşrutiyetin ilanından (1908) sonra Harbiye Mektebi'nde (Piyade ve Süvari Harbiyesi) ders programlarında değişiklikler yapılarak I., II. ve III. sınıflarda Rusça öğretilmiştir. *Mekteb-i Fünun-u Harbiye-i Şahane* bünyesinde askeri bilgi ve düşünceleri geliştirmek ve farklı dil öğretme amacıyla 6 Kasım 1909 Yıldız Sarayı'nda açılan *Erkan-ı Harbiye* mekteplerinde I., II. ve III. sınıflarda Rusça öğretilmiştir.^[4]

Cumhuriyetin ilanından sonra, 1927 ile 1929 yılları arasında subayların farklı dil bilgilerini artırmak suretiyle farklı eserlerden faydalanmaları için Yeni Harp Okulu'na bağlı olarak Rusça ve diğer farklı diller (İngilizce, Fransızca, Rumca, Romence, Bulgarca ve Farsça) öğretilmiştir.^[5] Sadece iki yıl süren bu çalışmaya daha sonra 2 Ekim 1948 tarihinde İstanbul Harp okulunda eğitim müfredatı yenilenmiş ve üç yıl süren eğitimin her yılında Rusça müfredatta yer alarak öğretilmeye başlanmıştır.^[6] Rusça, bir süre askeri eğitim kurumlarının çeşitli kademelerinde öğretildikten sonra, 1962 yılından başlayarak Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'nda İngilizce, Almanca, Fransızcayla birlikte aralıksız olarak okutulmaktadır.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde yürütülen lisan okulu komutanlığında sistematik olarak 1989 yılından itibaren Rusça dersleri verilmeye başlanmış olup, hâlihazırda 2011-2012 eğitim öğretim döneminde sürdürülmektedir. Burada öğretilen Rusça derslerinde Zlatoust Moskova yayınevinde basılan "Doroga v Rossiyu" (Rusya'ya Diden Yol) serisi kitaplar okutulduğu, ayrıca yardımcı ders dokümanı olarak "Russkiy yazık v illustratsiyah" (Resimlerle Rusça) adlı kitap kullanıldığı, sözlük olarak "Ojegov" Rusça-Rusça Sözlüğü kullanıldığı tespit edilmiştir.^[7]

1953'te *Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyaseti* Teknik Talimnamesince Askeri kurumlarda Rusça öğrenimine yardımcı olmak amacıyla Türkçe-Rusça ve Rusça-Türkçe Askerî Terimler Sözlüğü yayımlanmıştır.^[8]

II. Meşrutiyet döneminde İstanbul Üniversitesi'nde Rusça kursları açılmıştır. *Darül Fünun*'un 21 Nisan 1912 tarihli nizamnamesinde, Edebiyat Fakültesi'nde Fransızca, Almanca, İngilizcenin yanı sıra Rusça da yer almaktadır.^[9] Ayrıca, 1915-16 öğretim yılından itibaren Edebiyat Fakültesi'nde

farklı dil eğitimi yapılan bölüm içinde Fransızca, İngilizce, Almancayla birlikte Rusça da bulunmaktadır.^[10] Fakat bu öğretimin ne kadar sürdüğü konusunda kesin bir bilgiye ulaşılmamıştır.

Türkiye’de Rus dili ve edebiyatı konusunda akademik çalışmaların yapılabilmesi için bir anabilim dalı kurulması gerekmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün isteğiyle 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nin kurulmasına karar verilmiş, Fakülte 9 Ocak 1936’da Atatürk’ün katıldığı sade bir törenle açılmıştır. 1936 yılında açılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin açılış konuşmasında Maarif (Milli Eğitim) Bakanı Saffet Arıkan Türk dilinin diğer dillerle karşılaştırmalar yapmak, farklı kültürleri tanımak ve farklı diller öğrenmek amacıyla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türkoloji, Sümer, Akat, Eti, Çince, Sanskritçe, Grekçe, Latince, Almanca, Fransızca, İngilizce, Macarca ve Rus dillerinin öğretilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu nedenle bu dillerin isimleri altında kürsüler kurulmuştur.^[11]

Rus Dili ve Edebiyatı 1946-47 öğretim yılına kadar kürsü olarak, 1961-62 yılında bölüm olarak, 1970-71 tekrar kürsü olarak yer almaktadır. Aynı zamanda 1970-71 öğretim yılında kurulan Batı Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları enstitüsünde Rus Dili ve Edebiyatı kürsüsü yer almaktadır.^[12]

1955 öğretim yılında Rus Dili ve Edebiyatı Kürsüsünde okutulan dersler şunlardır: Rus Dili ve Edebiyatı esas dersleri yanında A grubu yardımcı dersler: Almanca, Fransızca, İngilizce ve Rus Dili ve Edebiyatı Kürsüsünde okutulan dersler şunlardır: Rus Dili ve Edebiyatı ana dersleri yanında A grubu yardımcı dersler: Almanca, Fransızca, İngilizce ve Yunanca; B grubu yardımcı dersler: Türkiye Türkçesi ve Grameri, Yeni Türk Edebiyatı, Genel Dilbilim, Tarih kürsülerinden birinin dersi yer almaktadır.^[13]

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Doktora eğitimi 1940 yılında, Yüksek Lisans eğitimi ise 1971-72 öğretim yılında başlamıştır.^[14] Doktora ve Yüksek Lisans derslerinin verilmesi sonucu bugün birçok farklı üniversitelerde açılan Rus dili ve Edebiyatı bölümleri, anabilim dalları ve sosyal bilimler enstitülerinde açılan lisansüstü eğitimler olmuştur. Bunun yegâne sebebi Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesinde bulunan Rus dili ve edebiyatı bölümü olmuştur.

1986 yılında Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı 9 anabilim dalından biri olup Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümüne bağlıdır. Bunun yanında ilk Batı Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi 1964 yılında kurulmuştur.^[15] Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda, kuruluş yıllarında ve hemen bunu izleyen dönemde değerli bilim adamları Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat, Prof. Dr. Hasan Eren görev almışlardır.^[16]

Cumhuriyet dönemi Türkiye’si ile Sovyet Rusya’sı arasında yapılan ilk eğitim ilişkileri bugünkü ilişkilerin temelinde çok önemli bir yere sahiptir. Günümüz eğitim ilişkilerine baktığımızda geçmişle karşılaştırılmayacak kadar ileri düzeylerde devam etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk döneminde Sovyet Rusya ile iyi ilişkiler bugünkü ileri ilişkilere çok özel bir zemin olmuştur.

1990’da Rusya’daki değişim sonrasında iki ülke arasında ilişkiler gelişmiş, Türkiye’de Rus edebiyatından sonra Rus diline karşı da büyük bir ilgi uyanmış, özellikle üniversitelerde Rus dili ve edebiyatı bölümleri, anabilim dalları ile Lisansüstü programlar açılmıştır: 1990 yılında İstanbul Üniversitesi, 1992 yılında Selçuk Üniversitesi, 1993 yılında Erciyes Üniversitesi, 1995 yılında Gazi Üniversitesi, 1996 yılında Fatih Üniversitesi. Okan Üniversitesi’nde ise 2004 yılında Rusça Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı açılmıştır. 2004’ten 2011’e kadar ise Türkiye’deki devlet ve vakıf üniversitelerinde birçok Rus Dili ve Edebiyatı bölüm veya anabilim dalı olarak açılmıştır. Bunun yanında birçok üniversitede ise Rusça Mütercim-Tercümanlık bölümleri de açılmıştır. Ayrıca Rusça, Türkiye’de çok sayıdaki üniversitede yardımcı farklı dil olarak okutulmaktadır.

Türkiye Milli Eğitim Okullarında Rusçanın Durumu

Rusça, 2005-2006 öğretim yılından itibaren ilk kez meslek liselerinde zorunlu ders olmuştur. Bununla ilgili yıllık planlar yapılmıştır.

Bugün Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde açılan Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde Rusça dersi 2005-2006 eğitim ve öğretim yılında ilk defa verilmeye başlanmıştır. Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri 2010-2011 yılı itibariyle Türkiye'de bu tür okulların sayısı 116 olup toplamda 32.159 öğrenciye sahiptir. 2009-2010 eğitim ve öğretim yılında mezun öğrenci sayısı 5.200'dür. Bakanlığa bağlı Meslek Liseleri içerisinde uygulamalı eğitime en fazla ağırlık verilen okullar Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleridir. Bu okulda öğrenim gören öğrenciler, sektörün özelliği doğrultusunda; her yıl turizm bakımından hareketsiz olan Ekim-Mart Ayları arasındaki altı aylık sürede okulda eğitim görürlerken; turizm mevsimi ile birlikte, Nisan-Eylül Ayları arasındaki ikinci altı aylık dönemde turizm işletmelerinde uygulamalı eğitim görmektedirler. Bu model, Türkiye'nin yanı sıra, turizm potansiyeli bulunan diğer ülkeler için de örnek alınabilecek bir eğitim sistemini kapsamaktadır. [17]

Kamu sektörüne bağlı okullar Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Okulları ile Mesleki Eğitim Teknik Merkezlerinden oluşmaktadır. Rusça dersi bu okullardan bazılarında birinci farklı olarak zorunlu öğretilmekte, bazı okullarda ise İngilizceden sonra ikinci farklı dil olarak zorunlu öğretilmektedir. Bu okullarda verilen Rusça eğitimi programı Talim ve Terbiye Kurulunda etraflıca hazırlanmış ve 9. sınıftan 12. sınıfa kadar yıllık program şeklinde hazırlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün 2011 İstatistik verilerine göre 14 okulumuzda toplam 34 Rusça öğretmeni görev yapmaktadır.

Sonuç

Rus dili Türkiye'de en çok öğrenilen diller arasında yerini almıştır. Türkiye ve Rusya arasında yakın ilişkilerin olması gelecekte Rus dilini daha da önemli hale getirecektir. Ayrıca bu çalışmayla yapılan tespitlerde Üniversitelerde öğretim elemanlarının yeterli olduğu, Milli Eğitim okullarında öğretmen sayısının yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Türkiye'ye gelen turist sayısı dikkate alındığında, Orta öğretimdeki öğretmen sayısının yeterli olmadığı aşikârdır.

**Bu makale "Türkiye'de Rusça Eğitiminin Yeri ve Önemi" adlı Doktora tezinden yararlanılmıştır. Ayrıca bu makalenin Rusçası "Russkiy Yazık Za Rubejom" adlı derginin 2013 yılının 1. Sayısında yayımlanmıştır.*

[1]Demircan, Ömer, "Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri", İstanbul, s.17, 1990

**Sahn: Orta, düz yer, geniş saha anlamına gelir.

[2]Ergin, Osman, "Türkiye Maarif Tarihi", 1. Cilt, İstanbul, Osmanbey Matbaası, s. 114, 1939

[3]Güler, Ali, Akgül, Suat, "Türk Tarihinde Harbiye", Ankara, Kara Harp okulu Basımevi, s. 46-55,

1999.

[4]Güler, Ali, Akgül, Suat, “Türk Tarihinde Harbiye”, Ankara, Kara Harp okulu Basımevi, s. 91-95, 1999.

[5]Güler, Ali, Akgül, Suat, “Türk Tarihinde Harbiye”, Ankara, Kara Harp okulu Basımevi, s. 133, 1999.

[6]Güler, Ali, Akgül, Suat “Türk Tarihinde Harbiye”, Ankara, Kara Harp okulu Basımevi, s. 175, 1999.

[7]Kara Kuvvetleri komutanlığı, Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, Ankara, 2011

[8]Erkanı Harbiyei Umumiye Riyaseti Teknik Talimnamesi, Türkçe-Rusça Askeri Terimler Sözlüğü, Ankara, E.U.Basımevi, 1953

[9]Orhonlu, Cengiz, “Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi (1901–1933) Hakkında Bazı Düşünceler. *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*”, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul,1973.

[10]Orhonlu, Cengiz, “Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi (1901–1933) Hakkında Bazı Düşünceler. *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*”, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul,1973.

[11]Süslü, Azmi, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 Yıllık Tarihi.”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 38-39, 1986.

[12]Süslü, Azmi, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 Yıllık Tarihi.”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 47-50, 631986.

[13]Süslü, Azmi, a.g.e., s. 38-39

[14]Süslü, Azmi, a.g.e., s. 75-76

[15]Süslü, Azmi, a.g.e., s. 150,177

[16]Mevsim, Hüseyin, “Slavic Philology in Turkish Republic”, Plovdiv University Bulgaria Scientific Papers, vol.41, Book 1, Bulgaria, 2003

[17]Yamanoğlu, Bayram, “Dünyada ve Türkiye’de Turizm Eğitimi”, Milli Eğitim Bakanlığı Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü Daire Başkanlığı, Ankara, 2010.

Bibliyografya

Benhür, Çağatay, “Stalin Dönemi Türk-Rus İlişkileri (1924-1953)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.

Demircan, Ömer, “Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri”, İstanbul, s.17, 1990

Dokumenti vneşney politiki SSSR aktaran: Benhür, Çağatay, “Stalin Dönemi Türk-Rus İlişkileri

- (1924-1953)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.
- Ergin, Osman, "Türkiye Maarif Tarihi", 1. Cilt, İstanbul, Osmanbey Matbaası, s. 114, 1939
- Güler, Ali, Akgül, Suat, "Türk Tarihinde Harbiye", Ankara, Kara Harp okulu Basımevi, s. 46-55, 1999.
- Erkanı Harbiyei Umumiye Riyaseti Teknik Talimnamesi, Türkçe-Rusça Askeri Terimler Sözlüğü, Ankara, E.U.Basımevi, 1953
- Kansu, Nafi Atuf, "Pedagoji Tarihi", Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1952.
- Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, Ankara, 2011
- Süslü, Azmi, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 Yıllık Tarihi.", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 38-39, 1986.
- Mevsim, Hüseyin, "Slavic Philology in Turkish Republic", Plovdiv University Bulgaria Scientific Papers, vol.41, Book 1, Bulgaria, 2003
- Moissejev, V, P. Rozaliyev, Y., K istorii sovyetsko-turetskih otnoşeniy, Gospolitizdat, Moskva, 1958.
- Orhonlu, Cengiz, "Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi (1901–1933) Hakkında Bazı Düşünceler. *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*", Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973.
- Yamanoğlu, Bayram, "Dünyada ve Türkiye'de Turizm Eğitimi", Milli Eğitim Bakanlığı Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü Daire Başkanlığı, Ankara, 2010.

***Hasan Karacan** - Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Türkiye e-mail: h_karacan@hotmail.com

© 2010, IJORS - INTERNATIONAL JOURNAL OF RUSSIAN STUDIES